О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.*)

исао о душевном јед·нству свих словенских народности, као природној последици њиховог физичног сродства, не живи тек од јуче; — хиљаду је година већ прохујало, од како се она родила. Први апостоли те идеје била су света браћа Ћирило и Методије, а остваривати ту идеју започеше они тим, што су хтели да саставе један књижеван језик за све словенске народности.

Хришћанска наука свете браће солунске тиме се особито разликовала од науке других учитеља, што су они међу Словенима ширили уз хришћанску веру још једно драгоцено благо — један опћи народни и књижевни језик. Језик тај био је посве савршен својим облицима и врло богат речима, тако, да га је могао разумети сваки Словен, био он члан ма које гране словенске, доказ је томе, што су га одмах сви примили за опћи, свесловенски језик. Никао је недалеко од Балкана, раширио се преко Карпата и Алпа, дуже времена служили се њиме при служби божјој и у књигама сви Словени хришћани, од Висле и Лабе до Дрине и Марице, Дњепра и Волге. Па куд се дела та женијална идеја словенских апостола о књижевном јединству Словена? Где је сада тај први општи словенски језик? — Неки мисле, да је одавна нестало обога; али ако се дубље замислимо у прошлост, ако боље посмотримо садашњост, увериђемо се, да оно бачено семе није пропало, да се наговештене мисли нису изгубиле, а поменути свесловенски језик није умръо; јер он живи још и данданас, само у друкчијем облику, премда то многи неће да признају.

Многи не ће да признају стари свесловенски језик у његовом новом облику, јер људи често замењују оно, што је битно са оним што није битно; често не ће да упознају у старцу пређашњега младића а у сличним цртама синовљевим природна права очина.

*) Др. А. Будиловић, професор славистике у Петрограду, читао је ово предавање у „С.-Петерсбургском Славянском благотворительном обществу." Прев.

Стари свесловенски језик није умрьо, он се само течајем времена и под разним утицајима променуо. Он је данас стар и слаб, али и у старости је одржао пређашње своје достојанство и своју мајестетичност. А уз њега је узрастао прворидни син у свој красоти и лепоти, вредан наследник престола и свију права. И заиста није тешко доказати, да се руски језик једини од свију садашњих словенских диалеката развио на основу старога или црквено — словенскога језика, и на тај начин постао баштиником свију његових права.

Много и много година развијаху се српска и бугарска наречја под утицајем старога словенскога језика, којим се писало у литератури, али на једаред збацише са себе стогодишње везе и ланце, те се далеко удаљише од њега. Једини руски народ сачува верно свети аманет не само у црквеном, него и у књижевном језику, а с отим му је сачувао и сва права на частан назив: свесловенски књижевни језик.

А шта би од књижевних језика других племена словенских? — Откако су раскинули живе свезе са књижевним центром Словенства, не подигоше се никад до те висине, да би могли бити опћим литерарним језиком. У нужди се стадоше служити речима из страних језика, речима латинским, немачким, талијанским па и маџарским. Час по попео би се тај или онај словенски дијалекат до приличне висине, али ни један не беше у стању да сачува освојено земљиште, а камо ли, да себи осигура трајан живот и развиће. Тако се н. пр. у 15. и 16. веку довољано развила српско — далматинска, чешка и пољска литература и језик, али већ у 17. и 18. веку клонуше снагом, па се до дана данашњега не могоше право подићи. Сем тога деле се опет ови, и без тога малени језици, у друге, још мање Од чешке се литературе одцепила словачка, која се у северној Угарској развила у нову „литературу“ и нов „језик;“ од горњо-лужичке одцепила се доњо-лужичка, од пољске кашубска. Па тако имамо данас осим руског, још девет других словенских језика, а највећим од ових, т. ј. пољским говори само девет милиона душа, дочим руски говори 61 милион, (осим 10—15 милиона странаца). Ниједним другим словенским језиком не говори више од шест милиона душа.

Српско-хрватским језиком говори од прилике 5,940.000 душа; бугарским 5,123.000; чешким 4,851.000; словачким 2,223.000; словеначким 1,287.000; кашубским 111.000; горњо-лужичким 96.000, а доњо-лучичким 40.000.

Свима овим напоменутим језицима заједно, говори једва тридесет милиона душа, а то је број, који би могао одговорити захтевима тек једне литературе — али никако захтевима литературе првога реда. Таква је литература талијанска; а праве светске литературе, к'о што су енглеска, француска, немачка и руска, надмашују јако тај број.

Што се пак тиче снаге поменутих девет т. зв. књижевних језика, с отим стоји још горе; јер велик број њихове интелигенције учи, пише, и ради туђим језиком, а понајвише немачким, талијанским, мађарским, турским, румунским, грчким и т. д. — Хоће ли се дакле моћи и надаље одржати та језици, ако се буду непрестано тако цепали? А ако не ће, шта им је чинити, да се из тога стања извуку? Нема сумње, да се ове мале књижевности не могу надати дугом животу. Све што живи, мора да живи, т. ј. да се бори, и према приликама мења.

Овде предстоји дакле двострука борба: спољашња са страним језицима, и унутрашња за сродним наречјима. О успеху те борбе нема сумње, ако мислимо по прошлости и садашњости у будућност закључивати. Макар да се сви западно-словенски језици у једну целину слију, ни онда им не би борба са остала три велика језика, т. ј. немачким, талијанским и руским била без опасности и без потешкоћа. А уз данашњу расцепканост многих малених језика остаје та борба не само опасна, него безнаде.

(Наставиће се).

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Наставак.)

ад би се све тако догодило, као што смо наговестили, била би победа јаче снаге над слабијом олакшана још тим, што ова последња нема јединства, нити га може имати. И тако би се могла поред спољашње борбе изродити још жешћа и крвавија унутрашња. Српски диалекат стао би се борити с бугарским; словачки с чешким; пољски с руским. Тој борби не би никад било ни краја ни конца, као што се о томе већ и данас можемо у неколико уверити; маћедонски диалекат нерадо се подвргава бугарском, а временом би се могао од њега сасвим одврћи; загребачки кајкавци дижу се све више против српских штокаваца; крањски Доленци и штајерски Словенци нерадо подносе литерарну игемонију Горенаца, а код Словака у северној Угарској има опет толико различитости у језику, да се стану приближавати час руској, час пољској, а час опет чешкој књижевности, као што је то било год. 1790 – 1840.

Није надаље немогуће, да би се и моравско наречје могло оделити од чешког, мазовско од мало-пољског, као што се то догодило код Лужичана и Кашуба.

И тако бисмо имали место једнога два туцета књижевних језика, с којима би се врло лако дало борити и натецати; а њима је још и у данашњим приликама свака борба тешка и опасна.

Ако се сме према прошлости судити будућност, смели би и ми рећи, да би у тој борби понајпре клонула западно-словенска наречја, т. ј. лужичко-српско, кашубско, чешко, пољско и словачко; а тек онда би дошли на ред Словенци, Србо-Хрвати и Бугари.

Руском је језику будућност осигурана већ ради великога броја рускога народа, ради огромнога земљишта и снаге руске државе; на послетку и ради хиљадугодишње прошлости руског књижевног језика, баштиника старога језика словенских апостола.

У том се погледу руски језик разликује од свију осталих словенских језика. Ови морају тек да се боре за свој опстанак; руски се језик тога данас не боји и никад се не ће требати тога бојати. Он је својом спољашњом и унутрашњом снагом једнак сваком светском језику. Питање о књижевном јединству свих Словена јест за Русе само питање силе, али никако питање егзистенције. Наравно, да би књижеван језик од деведесет милиона Словена био много снажнији, па и непобедив; али и шездесет је милиона доста за млад, подузетан, развијен и даровит народ, да може своме језику осигурати место међу светским језицима.

Премда су Словени тако расцепкани, а уз то страшно осетљиви у свем, што се тиче њихове особине и независности, ипак неки прваци народни увидише, да ће мања наречја словенска наћи спаса само уз веће групе; да ће се моћи одржати само тако, ако прикупе заједничку снагу те отпочну заједнички радити. Зато је и нехотице по гдекоја народност покушавала да свој језик рашири и ван својих граница. Десило се, да је овај или онај језик, као н. пр. чешки у 15. и пољски у 16. веку то и постигао; чешки се раширио по Шлеској, Лужици о северној Угарској, пољски по већем делу Литаве и по јужној Русији. Из тог истог разлога покушавају данас Срби, да нарину свој језик Бугарима, а Пољаци свој Галичким Русима.

Чеси не могу никако да прежале, што се Словаци од њих оцепили. Но још је живља и још енергичнија тежња Мађара, да своју књижевну сферу раскриле над суседним туђим језицима. Мађари додуше нису словенски народ, али сва њихова прошлост — а можда и будућност уско је скопчана са словенским светом. Мађари се очајно боре да уведу један књижеван и службен језик у читавој низини средњег Дунава. Ова борба је посве природна и умесна, само су Мађари погрешили у том, што нису погодили, који би живи језик био најзгоднији за то, да сједини различите народе уз средњи Дунав.

Кад би Мађари загледали малко дубље у етнографијску статистику тих покрајина, видели би, да ту не може владати мађарски, него словенски језик; и то, не који од мањих словенских диалеката, него свесловенски, дипломатски језик.

Из свега тога је јасно, да су Словени својом расцепканошћу јако ослабили, па зато није ни чудо, што су чешће покушавали, да се сједине у веће групе. Само што ти покушаји остадоше увек без успеха, јер није било никаквога заједничког центра, који би својом снагом и надмоћијем савладао своје супарнике.

Покушавало се, да се задрже само четири главна језика: српски, чешки, пољски и руски. Српски би заузео место бугарском и словеначком; чешки словачком и лужичко-српском; пољски кашубском. Четрдесет је година прошло, откако је Колар ту мисао изнео у свом красном чланку: „О књижевној узајамности Словена;“ па не само да та мисао није примљена, него су се многи њом исмевали.

(Наставиће се).

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Наставак.)

ако бисмо могли на прсте избројати интелигентније људе, који су хтели, слажући се са Коларевим мнењем, бар два главна књижевна језика примити. На словенском конгресу у Прагу год. 1848. и на московској изложби 1867. уверило се, да се прилично разумеле заносне здравице, које су се смеле у матерњем језику наздрављати,

али чим би дошло до озбиљнијег разговора, морало се говорити туђим, буд француским буд немачким језиком. Озбиљан језик не подноси казивања пректима, ни других којекакових тумачења, њему треба терминолошких израза, њему треба потпун језик. Па и сам је Колар признао, да у светској историју има само један пример на који би се он могао позвати, наиме на Грчку, где је такођер био уведен општи језик К и н и ἡ κοινῆ т. ј. γλῶςςα.

Но чим се у Грчкој већма развио политичан и друштвен живот, трговина и књижевност, тим се већма стадоше губити грчка наречја, а њихово место заузе језик кини, којим је Аристотело писао, Александар маћедонски управљао, и јеванђелије се проповедало. Ова чињеница премда је једини прецеденат теорије Коларeве, говори сама собом против њега и његових присталица код Чеха, Срба, а понешто и Пољака. У осталом, не смемо баш рећи, да је ово развиће грчко јединствено у читавој историји, јер ако посмотримо изближе, видећемо, да се то исто дешавало и са талијанским, француским, немачким и енглеским књижевним језиком. Све ове народности проживеше исто такав период књижевне расцепканости, док нису постигле књижевно јединство. Аристотело стоји у потпуној аналогији са Дантеом и Лутером у развићу талијанске и немачке књижевности. Свагде је пре јединства владала расцепканост. Овоме закону историског развића народа морају се и Словени nolens volens подврћи, а ко отпочне борбу против оног, што се не да уклонити, тај ће пре сам подлећи, него силом продрети. Временом се тек увидело, да је нужна не само узајамност, него је нужно и јединство Словена. Свети Ћирило и Методије оживеше свесловенски књижевни језик, али та је идеја све више и више пропадала, па је требала читавих векова лутати, док се опет у живот вратила.

Први човек, који је ту мисао поново стао дизати и ширити, био је хрватски свештеник Јурје Крижанић. Дошао је у Русију, да шири панславизам, али су га доскора као подозривог човека послали у Сибирију; онде је у Тоболску написао год. 1666. граматику свесловенског језика, како га је он себи замислио. Тај језик био је смеса руског и хрватског језика. Његова граматика остаде до недавна у рукопису, па није ни могла утицати на потоње нараштаје. Тек после 160 година устаде опет словачки научник Х е р к е л, те стаде ширити (свакако не знајући ништа о крижанићевој граматици) свесловенски језик, због чега је год. 1826. издао у Пешти малу граматику. За основу је узео наречје словачко.

Трећи покушај да се уведе један општи језик за све Словене, учини неки Словенац, М а т и ј а М а ј а р. Њему не беше доста што је написао и издао граматику (1863.) већ је тим новим све словенским језиком отпочео у Целовцу (Klagenfurt) издавати часопис „Славјанин.“ *) Узео је за основу свој словеначки језик, а облике и речи је попунио са другим слов. језицима. — Сви ти покушаји, да се створи један нов књижеван језик, остадоше без икаквог утицаја на савременике тих аутора. Пророци остадоше без прозелита.

А ми потомци тих нараштаја, можемо додуше похвалити словенске осећаје тих пророка, али уједно морамо да сажаљевамо њихов бескористан труд и муку, која и није могла донети никакова плода, јер се природа не да створити ни начинити. Историја нас учи, да ниједан књижеван језик нису с т в о р и л и граматичари, него је узет из народа; — а тај душевни продукат не може се никад и никако скрпити из појединих наречја.

П о б е д а о в о г а и л и о н о г а д и а л е к т а у б о р б и з а о п с т а н а к ј е с т ј е д и н и п у т, ш т о н а м г а н а р а в н а л а ж е, к к о м е н а с и с т о р и ј а у ч и. Језик Лацијa и Рима подиже се више свих других дијалеката Италије у своје доба каогод данаске у новој Италији диалекат тоскански; диалекат Jsle de France и диалекат париски

*) Исти М. М. издао је г, 1865. у Прагу књигу „Узајемни правопіс словјанскі, *to je Uzajemna [illegible]rnica ali mluvnica slavjanska. Spisal i na svetlo i[illegible]dal Matija Majar Ziljski. V Zlatnom Pragu.* 186[illegible]

постадоше књижевним језиком у Француској, диалекат саски у Немачкој.

Исто је тако и стари словенски језик био диалекат једне провинције (како се мисли Маћедоније), пре него што је себи подвргао друге словенске језике. Наравно, да је тај књижеван језик доцније покупио сродне елементе других сродних диалеката, али то још не може побити оне тврдње, е су сви данашњи књижевни језици били једаред диалекти, а ниједан од њих да није произашао из главе кога граматичара. Зато би се требало једаред за свагда оставити те непрактичне мисли, да се створи нов свесловенски језик; а требало би један од живих словенских језика признати за општи словенски.

Од западно-словенских научника отпочео је први заступати то начело чешки лексикограф Јосиф Јунгман. Недавно *) је изашла споменица Јунгманова, што је он написао још 1845, г. под насловом: „О свесловенском књижевном језику.“ Ево како он говори:

„Наши старији суседи, Немци, могли би нам бити најбољим примером у свима народносним стварима, у вештинама и у науци. Немачка и словенска народност имаду много што шта заједничко. Северо-западна грана Немаца разликује се од југо-источне исто толико, колико северо-источна грана Словена од западне. Па у чему је онда разлика? Код Немаца је у свима земљама књижеван језик горњо-саски, али у обичном животу говори народ својим посебним диалектима. Немац право каже: ако пишем саски, пишем ипак немачки; а код куће говорим, како ми је драго,

(Наставиће се.)

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Наставак.)

Но друкчије је код Словена. Пољак ће рећи: ако отпочнем писати руски, престаћу бити Пољак па тако никад да коракнемо напред. Немцима разлика у вери ни мало не смета јединству језика и књижевности! Код Словена је разлика у вери највећи камен за спотицање. Немци имају само једно латинско писмо, па премда је ово врло незгодно за њихов језик, задовољни су они ипак њиме, само да се одржи јединство.

„Словени имају ћирилицу и латиницу,

да и не напомињемо силу правописа, као н. пр. руски и српски, чешки и пољски итд. па се тако све више цепају, а један од другог све више отуђују

„Што се и код нас у последње време стала будити мисао о књижевном јединству Словена, то није ништа него слабо подражавање јединству Немаца. Не би ли зар било боље, да попут Немаца узмемо ма које наречје, које би се после могло другим наречјима све више раширивати и дотеривати! Ову сам ја мисао изнео и у предговору к делу: „Изгубљен рај.“ Кад Немци поред једне књижевности и једнога књижевнога језика могу имати толико различитих држава, као: Пруску, Аустрију, Баварску, Виртембершку итд., зашто и код нас не би могло постојати поред једног оштег књижевног језика више политичких група, као: руска, српска, пруско-словенска, турско-словенска итд.?

„А оно страшило, панславизам, — кога се наши непријатељи толико плаше, или се бар чине, да га се плаше, није ништа друго, него изналазак, што га је изнашла себичност и завист, слепа завист, што не види ништа, до ли свога пангерманизма, а стрепи од свега, што би било на то налик. Они се не стиде јавно исповедити своје жеље, да нас до века цепају и до века као слуге држе.

„Ја сам добар Чех и љубим своју народност, али ја ћу у свако доба драге воље чешки језик жртвовати свесловенском, а уверен да остајем Словен, догод говорим ма које словенско наречје. О, кад би ту мисао хтели пригрлити сви они, којих се тиче, па кад би желили оно, чему их природа учи!“

Сви словенски сепаратисте требали би да често прочитавају ове златне речи, што их је написао један од највећих словенских научника. Кад би сам Јунгман у корист Словенства радо жртвовао свој матерњи језик, што га је он основао и у законе сложио, за који је он читав свој век дао, испитујући и проучавајући га*) — којим пра-вом смеју онда други дизати оно што чешко, више онога што је словенско? Са се само пита који би словенски диалекат би и по јунгмановом мнењу најзгоднији за оп-шти језик свију Словена.

Мислим, да се нећу преварити, ако га-жем, да је Јунгман био за руски језик, је чешће пута Пољацима препоручивао да га узму; но јасније није смео о томе гово-рити због прилика у којима се находи Ваља наиме знати, да је у Аустрији та ид-ја и велеиздајство једно те исто. Најмањ сумња бијаше довољна, па је Јунгман зб предговора к „Изгубљеном рају“ био више година под надзором тајне полиције. То јесте прави узрок, зашто Ханка ни Чела-ковски ни Ербен о томе ништа нису писа-ли, премда се зна, да су и њих ондашњ прилике и покрети са свим за собом повук-ли. Можда ће се временом наћи и од њи какав заостали рукопис о тој ствари.

Да су се овом ствари бавили и најбо-љи научници западнога Словенства, види се из једног Шафариковог писма, што га је он-писао Колару 1. Марта 1826. и које је штампано у часопису чешкога музеја 1871 „Мач, а не перо решиће, који ће од сло-венских језика бити општи; потоци крви по-казаће слова, а где ће потсећи највише крви онде ће изнићи опште словенско писмо.“

Ако добро размислимо, видећемо, да је заиста тако. Но Шафарик није под „мачем“ разумевао само физичну, него и моралну снагу, па је и имао право. Мачем, то јест борбом, решиће се ова ствар, а победиће као свагде тако и ту, снага, која буде ја-ча, свеснија, храбрија, која ће на неприја-тељској страни све рушити, а на својој све дизати. Нико није до данас тако лепо рас-тумачио мисао о словенском јединству, као славни словачки борац за слободу и књи-жевник Људевит Штур. У његовом делу „Словенство и свет будућности“ („Посланица Словенима на дунавским оба-

*) Јунгман је уредио огроман речник чешкога је-зика, као што је овај Даничићев речник срп. је-зика, што сад излази у Загребу.

Прев.

ама“) што је изашло после његове смрти итамо ово:

„Словени треба да се спремају за јединство у књижевности, јер ко не увиђа, да олика множина књижевности смета узајмом разумевању и узајмном раду? У Словена има сијасет малих књижевности, које пошто не могу да задовоље великим захтевима напретка и људскога развитка, а ош ће мање моћи задовољити, док Словени сЬма изиђу на светску позорницу. Ако их споредимо са књижевностима западнима, емачком, француском, енглеском, видећемо да су све, осим руске, врло непотпуне и мале. Догод остану овако расцепкане, не ће моћи створити ништа знаменито. Какова одушевљења, каквих средстава, какова рада могу те мајушне књижевности у својим трајавим приликама имати, и како могу напоредо са људским развићем напредовати? Књижевна узајмност Словена заслужује сваку похвалу и пажњу, али она је још преслаба, а да би у нужди могла пружити руку помоћницу; а никада јој није могуће продрети дубље у живот свих грана словенских.

(Свршиће се.)

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Свршетак.)

Словени су упућени на то, да приме један заједнички књижевни језик, гоне их на то општи политични и историјски разлози. А код избора језика не сме бити никакове свађе, ако нећемо, да дођемо с коња на магарца. Све су литературе словенске — осим руске — ограничене на врло малене народе, а по томе и на мален простор. Због тога се и не може заподети питање о другим језицима, него само о руском и о старом словенском. — Но стари се словенски језик не употребљава више нигде у обичном животу; он је на полак мртав, па за то и нема оне гипкости, што је мора имати жив језик, а управо нама Словенима треба више него икоме жива реч. И тако нам преостаје још једини руски језик; јер њим једином говори велик, слободан и силан народ, који је и онако глава у нашој породици. Уза то је руски језик од свију осталих словенских најбогатији, најјачи и најзвучнији, он носи на себи знак првенства; српски језик долази у том погледу одмах иза њега. Но с отим још нисмо рекли, да не би у другим наречјима нарочито у појезији, требало више ништа писати, кад би се једаред примио општи књижевни језик; — главно је, да не останемо расцепкани у нашим малим књижевним језицима: јер шта је н. пр. данска књижевност спрођу немачке?

„Руска је књижевност већ и зато згодна за тај посао, што се њеним писмом потпуно и јасно даду изразити сви словенски гласови, а у осталим литературама, осим српске, мора се латиницом свакако натезати. Људи су по природи својој себични, па зато и не требамо мислити, да ће све наше гране хтети ово примити; а уз данашње политичке прилике не би то ни било могуће. То ће се догодити тек онда, кад наступе важни политички обрти. А донде ће бити и то доста, ако се будемо чешће бавили тим питањем, како би и срце и разум могли за то спремити.“

Овим речима изнео је Штур јасно и разговетно своје мисли о нужности књижевног јединства у Словена, како то од времена Ћирила и Методија нико није учинио. Хвала ти, славни учениче словенских апостола! — Чудновато! Аустријски поданик, протестанат, отац словачкога књижевнога језика, Штур, бори се за Русију, за православље, и за руски књижевни језик! Он је умрьо прерано, у сиротињи и презрен, не видевши својих идеја остварених, али име његово остаће до века скопчано с идејом свесловенства!

Па како се други одазвали Јунгману и Штуру? — Чешки историк и један од старијих политичких првака, Фрања Палацки, пише ово:

„Сви ми Словени изучаваћемо руски језик тим раће, што нас већма буде могла руска литература поучити и утешити; али поред тога језика нећемо никада презрети ни заборавти свога језика и књижевности.— Снови о раширењу једног општег језика словенског јесу само снови — и ништа друго — И ако се не може порицати, да постоји нека централизација, што обухвата цео свет, опет је тешко веровати, да божија провидност иде за тим, како би се цео свет мало по мало у монотонији изгубио.“

Палацки дакле држи за немогуће, да би мањи диалекти могли постојати поред једног општег словенског језика. — А зашто то нису Јунгман и Штур мислили?

Зашто су још и дан данас немачка наречја исто тако различита, као што су била и за време Лутерово, а талијанска за време Дантеово, премда су и Немци и Талијани централизовани — премда имаду свој један књижеван језик? Зашто н. пр. није пропао словачки диалекат, премда над њим већ 200 година влада чешки књижевни језик? Како то, да кашупско и мазурско наречје не само што није пропало под утицајем малопољскога језика, него се на против још далеко раширило, нарочито мазурско?

Говорећи Штур о књижевном језику свих Словена, додаје: „Но с отим још нисмо рекли, да не би у другим наречјима, нарочито у појезији требало ништа писати, кад би се наједаред примио општи словенски језик.“ Према томе могла би мања наречја и поред јединства у књижевности задржати своја права у појезији, школи, породици, у друштвеном животу итд. — Писмо и књижеван језик владали би у другим вишим стварима, у науци и у појединим гранама књижевности, у међународном саобраћају, трговини итд. Ако дакле тако схватимо ту ствар, онда не разумемо, како може искрен, паметан човек ставити ону дилему: „Ваља се одрећи свесловенског књижевног језика, и престати бити Чех, Пољак, Србин итд; или ваља примити свесловенски књижевни језик и заборавити своје материње наречје, одрећи се своје народности „па се порусити.“

Нама се чини, да би много боља била друга дилема, које до душе није изрекао никакав нотабилитет, ал ју је историја потврдила: „Ваља се одрећи свакога познавања свесловенске књижевности, па утонути у туђој немачкој, мађарској, румунској, талијанској, грчкој народности; — или се ваља приближити свесловенском језику и у великом Словенству потражити спаса за своје Чештво, Пољаштво, Српство итд.

Против руског, као општег словенског језика устао је и познати слависта и професор Хатала *).

Он види и зна, да је нуждан један општи словенски језик, али тешко му је бирати између девет диалеката. Руски језик има додуше доста способности за то, али по његовом мнењу нема оног органског склопа, што га има српско-хрватски или словачки у северној Угарској. — Далеко би нас одвело, кад би то хтели побијати, могуће је, да руски језик држећи се душевних производа старијих генерација, није тако правилан, као новосрпски и словачки, али то је можда пре врлина него мана. Ако претпоставимо, да данашњи руски језик засиста није савршен, ко може рећи, да је не способан за даље развиће? Ко може спречити његово развијање? Зар се неће и у будуће рађати Карамзини, Пушкини и Гогољи? Зар руска етнографија и лексикографија не напредује сваким даном? Зар се не појављују са свих страна Русије књижевници и научници који богате и шире свој језик? Па зар најпосле не могу и друга словенска наречја на руско утицати?

Зна се, да се пољски језик свакако јако обогатио тим, што су њим писали људи руског порекла, као Мицкијевић, Словацки, Залески, Гошчињски, Малчевски, Грабовски и др. Исто је тако много добио чешки језик са Словаци Коларом и Шафариком и др. Нема сумње, да би тако било и с руским језиком, да би он могао примити снагу и лепоту других словенских наречја, кад би њиме писали даровити српски, словеначки пољски и др. писци.

Још нам остаје да кажемо којим би путем ваљало поћи руском језику, да себи и код других словенских грана заузме место, што му припада. Ту се морамо сложити са Штуром и Н. Ј. Данилевским, који то питање доводе у свезу с великим политичким догађајима, јер држе, да је лакше постићи спољашње јединство Словена, него унутрашње, душевно; пошто је спољашње услов за унутрашње. Није Аристотело грчки језик у Азију и Африку унео већ Александар македонски; није Вергилије учврстио латински језик у Галији, већ Јулије Цезар а и Хапсбурговци и Хохенцолеровци не мало су заслуге стекли у последње доба за раширење Лутерова језика. Али не да се опет тајити, да литература, одељена од државе, може у себи имати толику снагу и моралну и душевну, да јој не сметају никакове политичке границе, већ она себи лако крчи пута не само код сродних, већ и код сасвим туђих народности. Већ досада прокрчише Пушкин, Љермотов, Гогољ, Тургењев, Толстој руском језику пута и у оне кутиће словенскога света, где се никад још није видео руски канон ни руски бајунет. Па тако треба наши велика

*) *Osveta*. Праг. 1872.

књижевници да буду први пионири и код њихог, душевног зближења и свезе са словенским народностима. — Све друго доћи е временом, у току догађаја, којима се ве без разлике мора покорити.

Из свега тога дакле излази ово:

1. Први апостоли јединства словенског језику били су учитељи словенски, Ћирило и Методије.

2. Идеју ту почели су они одмах и стваривати ширећи један општи књижевн језик.

3. Руски је језик баштиник права свесловенскога језика.

4. Народности и наречја, која се одцепила од свесловенскога књижевнога језика, еспадоше се временом у све мање и мање елове, слабећи при том непрестано,

5 Питање о свесловенском књижевном језику за руски је језик само питање о надмоћију; а за друге је словенске народности и наречја питање о животу,

6. Код свију се словенских грана показивала у свако добо нужда јединства књижевнога са њиховим сродницима; али никада не постигоше цељи због слабоће дотичних центара.

7. Идеја Коларева о четир главна словенска језика показа се да је немогућа.

8. Исто тако рђаво прођоше и сви наивни покушаји, да се вештачки створи један општи словенски језик.

9. Мисао да се један од живих језика призна за општи словенски, изнео је први Јунгман, и предложио руски језик.

10. Штур је то питање у теорији решио, одредивши тачно руском језику улогу што би је овај имао заузети према другим словенским наречјима!

11. Хипотезе Палацкога и других о немогућству јединства свих Словена у књижевности, стоје у противности са свима аналогијама садашњости и прошлости.

12. Руски ће се језик још знатно развијати на основу свога и сроднога материјала.

13. Мисао словенских апостола о могућству и потреби ј е д н о г а с л о в е н с к о г а к њ и ж е в н о г а ј е з и к а основана је на историји; она је најлепшим надама уско скопчана са словенском будућношћу.

Превео

Из дружине „Слоге“. нш.